

TAAL VOOR DE LEUK

Eerdere boeken van Paulien Cornelisse:

Taal is zeg maar echt mijn ding (2009)

En dan nog iets (2012)

De verwarde cavia (2016)

PAULIEN CORNELISSE

Taal voor de leuk

© 2018 Paulien Cornelisse

Omslagontwerp en illustraties Paulien Cornelisse

Boekverzorging Sander Pinkse Boekproductie

ISBN 978 90 824 3023 3

Verspreiding in Nederland: New Book Collective,
Amsterdam

Verspreiding in België: Elkedag Boeken, Antwerpen

De meeste stukken in dit boek stonden eerder, in iets
andere vorm, in *NRC Handelsblad* en *nrc.next*.

www.pauliencornelisse.nl

© paulien.cornelisse

voor bepaalde personen

VOORWOORD

Taal voor de leuk? Taal voor de leuk? Welke leuk? Wiens leuk? Hoezo 'leuk'?

Tja, taal is toch vooral leuk. Vind ik. Maar dat wil niet zeggen dat taal ook altijd makkelijk is. Taal is meestal moeilijk en onbegrijpelijk en raar, en het is een wonder dat we elkaar zo vaak begrijpen.

Dit is mijn derde boek over taal, en nog steeds kan ik denken: taal, ARG! Begreep ik er maar wat van.

Ik heb dagelijks gesprekken met mensen. En ik red me heus wel. Maar als ik over zo'n gesprek nadenk, ontdek ik meestal dat ik de helft niet begrijp. Dat gaat over kleine dingen, waar je ook makkelijk overheen zou kunnen denken, maar dat doe ik nu eenmaal liever niet.

Laatst. Ik zat al vroeg in een cafeetje en bestelde koffie. De ober noteerde dat en zei: 'Komt u ook een hapje ontbijten?'

Dat 'hapje ontbijten' vond ik dus ineens heel gek klinken. Zeiden mensen dat tegenwoordig? Had ik iets gemist? Of drukte deze ober zich expres creatief uit, daarmee uitstralende dat hij meer was dan alleen een ober? Was hij 's ochtends opgestaan en had hij gedacht: ik ga mezelf nóóit meer bedienen van dat pin-

nige obercliché ‘Dat was het?’. Was dit voor hem een nieuw begin?

Of misschien was het volstrekt normaal om ‘een hapje ontbijten’ te zeggen, en vond ik het alleen maar gek klinken. Hoe kwam dat? Door mijn slaapgebrek?

Wat ingewikkeld. Een ober denkt iets, daar moet hij woorden aan geven, die woorden moet ik opvangen, en mijn hersenen moeten daar weer een betekenis aan geven. Op elk punt kan het fout gaan. Met elkaar praten is bijzonder omslachtig.

‘Nee,’ zei ik, ‘ik kom geen hapje ontbijten.’

‘Prima,’ zei de ober.

Het onmogelijke was voor de zoveelste keer gelukt: een geslaagd gesprekje was gevoerd.

Soms gaat het fout. Een tijdje geleden maakte ik een praatje met een vrouw die had ontdekt dat we in dezelfde buurt woonden. ‘Ik zie je anders nooit!’ zei ze. Het klonk beschuldigend. Wat moest ik daarop zeggen? ‘Sorry, ik zal mijn best doen meer in de buurt rond te lopen?’ Ik was daar niet ad rem genoeg voor en zei op veel te nederige toon: ‘Ik woon hier toch al best lang.’ Jaja, dat zal wel, zag ik haar denken. Dacht ze dat ook echt? Dat weet je dus niet. Dan ga je ‘invullen’, en dat mogen we niet meer sinds we op cursus zijn geweest.

Soms gaat het per ongeluk goed. Toen ik onlangs een nogal schreeuwerige broek aanhad, merkte iemand lachend op: ‘Zo, lekker drukke broek!’ Ik was weer eens niet wakker genoeg om een goed antwoord te geven en besloot stoïcijns te doen alsof het een

echt compliment was geweest. En dat bleek het toen, o wonder, ook echt te zijn. De complimentgever ging zelf ook zo'n broek kopen, zei hij.

Stel dat ik alerter was geweest, dan had ik misschien iets sarcastisch teruggezegd, en had ik hem gekwetst. Dan had hij nooit meer durven vragen waar ik die broek vandaan had. We waren langs een afgrond gescheerd. Geschoren? Gescheerd.

Omdat de taal zowel van de spreker als van de luisteraar is, gaat het de hele dag nét goed en bijna fout. Of bijna goed en nét fout.

Tijdens het schrijven van dit boek kwam ik er bijvoorbeeld achter dat ik met enige regelmaat de uitdrukking 'binnen ja en nee' gebruik. Die uitdrukking blijkt vrijwel niemand te kennen, maar voor mij is ze even normaal als de uitdrukking 'in een vloek en een zucht'. 'Binnen ja en nee' betekent ook ongeveer hetzelfde: heel snel. Het is googlebaar, dus het is niet iets wat alleen binnen mijn familie wordt gebruikt. Maar als je het googelt zie je wel dat het het meest marginale uitdrukkingje op aarde is.

Daar was ik mij tot nu toe niet van bewust. Ik gebruik die uitdrukking al mijn hele leven, en ik moet dus voortdurend onbegrepen zijn geweest. Andersom gebeurt dat ook – allerlei mensen zeggen dingen die voor henzelf volstrekt duidelijk zijn, en voor mij niet.

Dit boek is een collectie van stukken over alles wat ik heb geprobeerd te begrijpen. Proberen te begrijpen. Meer kun je niet doen, met taal.

Dat klinkt wat fatalistisch, maar het is ook meteen

de oplossing voor de meeste problemen die er tussen mensen bestaan. Echt waar! Stel, iemand vindt jou dom en oppervlakkig omdat je te vaak het woord 'leuk' gebruikt. Dan kun je zeggen: 'O ja, wat interessant, bedankt voor het delen, maar ik bedoel met mijn "leuk" iets veel diepzinnigers dan u in staat bent te begrijpen!' Alstublieft, dank u wel.

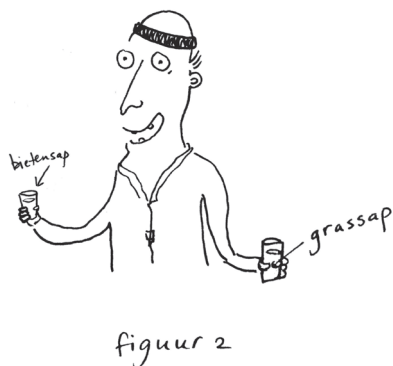
DE LEUK

In de krant stond een opiniestuk over de middelmatigheid van het Nederlandse onderwijs. Boven het stuk stond: ‘Studeren doe je niet voor de leuk.’ Het hebben over ‘de leuk’ is al jaren een manier om het woord ‘leuk’ af te zeiken. Bedoeld wordt natuurlijk: ‘Studeren moet je doen om een goede baan te krijgen.’ Maar door het over ‘de leuk’ te hebben laat je meteen zien hoe verwerpelijk het zou zijn om dingen te doen puur omdat ze leuk zijn. Hallo, Calvijn.

Er zijn ook mensen die ‘de leuk’ zonder ironie gebruiken. Ongeruimde, vrolijke mensen die zich niet schuldig voelen over geluk. Dit soort mensen voegt aan wel meer bijvoeglijke naamwoorden een lidwoord toe. ‘We zijn met kerst met z’n allen naar een huisje gegaan, gewoon voor de gezellig.’ En, net iets anders: ‘Ik heb lekker thuis liggen cocoonen, voor de relax.’ Voor de leuk, de gezellig, de chill, de lekker, de fijn, de warm, de culinair, de efficiënt – het kan allemaal.

Deze lidwoordtoevoeging werkt alleen met positieve bijvoeglijke naamwoorden. Wat ik bijvoorbeeld nog nooit heb gehoord is: ‘Die man wíl gewoon niet gelukkig zijn – volgens mij werkt hij bij die kippenlachterij voor de stom.’ Of: ‘We zijn gestopt met drinken, voor

de ongezellig.’ (figuur 1) Wat wel kan: ‘We zijn gestopt met drinken, voor de gezond.’ (figuur 2) Met negatieve woorden werkt het gewoon niet. ‘Ik probeer mijn vriendinnen mee te laten doen met bootcampen, voor de fascistisch.’

SUPERTANKS

De mensen die de taal bedenken zijn over het algemeen twee keer zo jong als ik. Natuurlijk, er zijn ook mensen van veertig die wel eens iets nieuws introduceren. Mensen van zestig ook. Maar meestal verzinnen zij saaie woorden voor concrete objecten. ‘Rollator’ bijvoorbeeld.

Mensen van rond de twintig zijn in staat tot het verzinnen van nieuwe woorden zonder dat die nuttig zijn. En, nog belangrijker, ze kunnen ze uitspreken zonder dat ze denken: wat doe ik nu gek.

Afgelopen week hoorde ik twee ‘jonge mensen’

(als je het over jonge mensen gaat hebben, dan ben je oud) het volgende zeggen: 'Supertanks.' Als je het opschrijft, ziet het eruit als een of ander nieuw wapentuig, een tank met extra veel bazooka's aan boord. Maar als je het hoort weet je meteen: het is een expres Nederlands uitgesproken *super thanks*.

Het waren mensen die de th-klank heus wel konden uitspreken. Maar misschien vonden ze dat net te bedacht-hip klinken. Alsof zij mensen waren die hun toevlucht tot het Engels zouden nemen. Maar ja, om nou weer 'bedankt' te zeggen – dat ging ook weer wat ver. Dus zeiden ze supertanks.

Supertanks is het compromis tussen twee talen en moet de natte droom zijn van iedere man van boven de vijftig die bang is dat het Nederlands verdwijnt, en zich daarom angstvallig vastklampt aan een linnen schouderasje.

Ik hoorde eens over de wet van de navelpiercing. Als je die piercing op je drieëntwintigste nog niet hebt, neem je hem ook niet meer. Hetzelfde zou gelden voor een lidmaatschap van een politieke partij, een vakbond, een abonnement op een krant, en een bezoek aan het Concertgebouw.

Ik denk dat taalvernieuwing evenzeer te maken heeft met die navelpiercingwet. Blijkbaar is de geest van de drieëntwintigjarige nog flexibel genoeg om te denken: laat ik een navelpiercing nemen. En weet je wat, ik ga ook bij een vakbond. En nu ik toch bezig ben: supertanks.